

Son illərdə Azərbaycanda təhsil sisteminə baş verən dəyişikliklər, yeni məktəb modellərinin yaranması və keyfiyyətə yönəlmiş yanaşmalar cəmiyyətin diqqətini xüsusilə lisey və gimnaziya tipli təhsil müəssisələrinə yönəldib. Valideynlər arasında "uşağımı liseyə yoxsa adi məktəbə yazdırım?", "gimnaziyada oxumaq nə dərəcədə fərqlidir?" kimi suallar getdikcə daha çox səslənir. Əslində lisey və gimnaziyalar, orta məktəblərlə eyni əsas təhsil proqramını paylaşsalar da, tədris yanaşması, məqsəd və nəticə baxımından mühüm fərqlərə malikdirlər. SİA mövzu ilə bağlı araşdırma aparıb.

1. Hüquqi status və məqsəd fərqi

Azərbaycan Respublikasının Təhsil Qanununa əsasən: Orta ümumtəhsil məktəbləri - ümumi təhsilin bütün pillələrini (ibtidai, əsas, orta) əhatə edən tədris müəssisəsidir.

Gimnaziya - humanitar, sosial-iqtisadi və ya filoloji istiqamətli dərinləşdirilmiş tədris verən məktəbdir.

Lisey - əsasən texniki, təbiət elmləri və ya innovativ istiqamətlər üzrə ixtisaslaşan orta təhsil müəssisəsidir.

Yeni gimnaziya daha çox humanitar elmlərə, lisey isə riyaziyyat, informatika, fizika, biologiya kimi sahələrə yönəlik bilikləri dərinləşdirir.

2. Qəbul qaydaları və seçim prosesi

Adi məktəblərdən fərqli olaraq, lisey və gimnaziyalara qəbul müsabiqə yolu ilə aparılır. Təhsil Nazirliyinin təşkil etdiyi imtahanlarda yüksək nəticə göstərən şagirdlər bu məktəblərə qəbul olunurlar.

Bu isə həmin müəssisələrdə təhsil alanların motivasiya səviyyəsinin yüksək olmasına səbəb olur. Beləliklə, tədris mühiti daha yarış yönümlü və elmi nəticəyə fokuslanmış olur.

3. Tədris proqramının fərqləri

Orta məktəblər - Dövlətin müəyyən etdiyi ümumi tədris planı əsasında fəaliyyət göstərir.

Lisey və gimnaziyalar - eyni baza proqramına əsaslanırsa da, bəzi fənlər üzrə dərinləşdirilmiş kurslar tətbiq edilir.

Məsələn, gimnaziyada dil, ədəbiyyat, tarix, fəlsəfə kimi fənlər daha geniş saatlarla keçirilir; liseyde isə riyaziyyat,

informatika, kimya, fizika kimi sahələrdə laboratoriya və tədqiqat yönümlü dərslər üstünlük təşkil edir.

Bəzi liseylərdə (məsələn, Bakı Mühəndislik Liseyi, Kimya-Biologiya Liseyi) beynəlxalq olimpiadalara hazırlıq və xarici dil kursları da dərslər proqramına daxildir.

4. Müəllim heyəti və tədris mühiti

Lisey və gimnaziyalarda dərslər deyən müəllimlər adətən yüksək ixtisaslı, çox zaman olimpiada və beynəlxalq təlim təcrübəsinə malik mütəxəssislər olur.

Bu məktəblərdə siniflərdə şagird sayı az olur (orta hesabla 20 nəfər), bu da fərdi yanaşmanı asanlaşdırır.

Adi məktəblərdə isə şagird sayı 30-35 nəfərə qədər ola

Lisey və gimnaziyalar orta məktəblərdən nə ilə fərqlənir?

bilər ki, bu da bəzən müəllimin fərdi potensialı izləməsinə çətinləşdirir.

5. İntizam və məktəb mühiti

Lisey və gimnaziyalar öz nizam-intizamı və daxili qaydaları ilə də fərqlənir. Dərsə davamiyyət, geyim forması, davranış qaydaları, qiymətləndirmə və sosial fəaliyyətlər ciddi nəzarət altındadır.

Məqsəd yalnız bilik vermək deyil, liderlik, məsuliyyət və tədqiqat bacarığı kimi keyfiyyətlərin formalaşdırılmasıdır.

6. Şagirdlərin gələcək perspektivləri

Statistik müşahidələr göstərir ki, lisey və gimnaziya məzunları:

Ali məktəblərə qəbul imtahanlarında daha yüksək nəticələr göstərilir;

Beynəlxalq proqramlarda (SAT, TOEFL, olimpiadalar və s.) daha aktiv iştirak edirlər;

Xarici universitetlərə qəbul ehtimalları daha yüksək olur.

Orta məktəblərdə təhsil alan şagirdlər də uğurlu ola bilər, lakin bu, daha çox şəxsi motivasiyadan asılı olur.

7. Azərbaycanda fəaliyyət göstərən nümunəvi lisey və gimnaziyalar

Bakı Türk Liseyi
Kimya-Biologiya Liseyi
Akademik Zərifə Əliyeva adına lisey
Nəsimi adına Dil və Ədəbiyyat Gimnaziyası
Bakı Avropa Liseyi
Qarabağ Universitetinin nəzdində lisey proqramı (məuasir model)

Bu təhsil ocaqları həm milli, həm də beynəlxalq proqramları birləşdirərək keyfiyyət göstəriciləri ilə fərqlənirlər.

8. Dünyada lisey və gimnaziya modeli

Dünya təcrübəsində də bu fərqlər qorunur:

Almaniyada gimnaziyalar 6-cı sinifdən başlayaraq ali məktəbə hazırlıq mərhələsi kimi fəaliyyət göstərir;

Fransada "lycee" anlayışı təbiət və humanitar istiqamətlərə ayrılır;

Türkiyədə liseylər orta təhsilin əsas pilləsi hesab olunur və universitetə hazırlıq mərhələsinə təşkil edir.

Azərbaycan təhsil modeli bu təcrübələri qismən mənimsəyərək milli sistmə uyğunlaşdırıb.

Tam olaraq bütün liseylərin illik təhsil haqları açıq şəkildə tapılmasa da, araşdırdığımız bəzi nümunəvi məktəblər üçün məlum qiymətlər belədir:

Hədəf Liseyi - İbtidai siniflər üçün ~ 8 000 AZN, orta təhsil (V-VIII) üçün də ~ 8 000 AZN kimi müəyyən edilib. Rus bölməsi üçün isə ~ 8 500 AZN.

Kaspi Liseyi - I-IV siniflər üçün ~ 6 400-6 900 AZN, V-IX siniflər üçün ~ 6 900-7 400 AZN, rus bölməsi I-IV ~ 7 900

AZN, V-IX ~ 8 400 AZN.

Bakı Fransız Liseyi - Azərbaycan vətəndaşları üçün bağca ~8 000 AZN, ibtidai ~15 000 AZN, lisey səviyyəsində ~16 100 AZN, 1-12-ci siniflər üzrə ~19 000 AZN.

Lisey və gimnaziyalar sadəcə "ad fərqi" ilə deyil, tədris fəlsəfəsi, seçim prinsipi, motivasiya və nəticə yönümlülüüyü ilə orta məktəblərdən ayrılır. Bu məktəblər daha çox istedadlı və motivasiyalı şagirdlər üçün akademik mühit formalaşdırır. Bununla belə, təhsilin keyfiyyəti təkcə məktəbin adına deyil, müəllimin peşəkarlığına, valideyn dəstəyinə və şagirdin öz istəyinə bağlıdır.

Ayşən Vəli